

Supralibrosuri din colecția Teleki

KIMPIÁN ANNAMÁRIA
Biblioteca Județeană Mureș

Biblioteca cancelarului Sámuel Teleki din Târgu-Mureș păstrează numeroase cărți care poartă însemnele proprietarilor anteriori. În rândul acestor însemne intră atât ex-librisul, cel mai cunoscut semn de proprietate în realizarea căruia s-a implicat o ramură a artei, cea a graficii, cât și elegantul supralibros care împodobește legătura cărții, precum și însemnele înscrise cu mâna pe pagina de gardă sau de titlu a cărții.

Teleki a fost un cunoscut și recunoscut bibliofil al vremii sale. Majoritatea cărților intrate în colecția lui au fost păstrate în legătura lor originală. Ex-librisurile proprietarilor anteriori nu au fost nici ele înlăturate. Datorită faptului că doar în puține cazuri a comandat relegarea cărților, s-au păstrat în această colecție nu doar legături în diferite stiluri artistice, ci și eventualele însemne exterioare ale proprietății: supralibrosurile. În câteva cazuri Sámuel Teleki a considerat important să consemneze pe foaia de gardă a cărții numele proprietarului din a cărui colecție provine exemplarul respectiv. Așa, regăsim numele lui Franz Adam Kollar, (1718-1783) bibliotecarul erudit al bibliotecii imperiale de la Viena, al cancelarului austriac, prințul Wencel Anton Kaunitz-Rietberg (1711-1794), al scriitorului József Inczedy (1688-1750).

În colecția Teleki s-au păstrat supralibrosurile a aproximativ 160 de proprietari, unii dintre ei folosind chiar mai multe variante. Înmulțind cu numărul de volume care poartă aceste însemne rezultă peste 1000 de cărți cu supralibros.

Supralibrosurile sunt acele însemne ale proprietății asupra unei cărți care sunt imprimate special în legătura cărții. Această marcă a proprietății încorporată între elementele decorative ale legăturilor de carte a fost folosită încă din vremea cărților scrise de mână, adică a codicelor. Însemnele de proprietate diferă în funcție de cel care le-a folosit: o persoană sau o comunitate. În primul caz, cea mai obișnuită este folosirea blazonului familial, monograma sau numele proprietarului împreună cu titlul nobiliar dacă este cazul, asociată cu anul cumpărării cărții. În cazul comunităților, acestea folosesc stema orașului, emblema congregațiunii religioase, simbolul sau monograma școlii.

Supralibrosul ocupă unul dintre cele mai importante locuri în ierarhia însemnelor de proprietate nu numai datorită calităților estetice, deseori

remarcabile, cât mai ales a valorii sale ca document istoric, pentru că aduce cercetătorului informații multiple despre posesori, despre circulația unei anumite cărți și despre relațiile culturale dintre țări. Acest lucru este strâns legat de faptul că, până spre începutul secolului al XVII-lea, majoritatea cărților tipărite nu intra în circuitul de vânzare-cumpărare în formă legată. Cartea era comandată de obicei de cumpărător, stilul epocii, statutul social al acestuia precum și educația lui fiind hotărâtoare în realizarea legăturii cărții, iar eventualele supralibrosuri așezate pe aceste cărți ne dezvăluie identitatea respectivei persoane. De altfel supralibrosurile provenite din această perioadă sunt de cele mai multe ori ale primului proprietar al tipăriturii.

Folosirea supralibrosurilor nu este legată de un anumit spațiu geografic. Bibliofiliile tuturor națiunilor europene au prevăzut cu însemne personalizate cărțile considerate a fi exemplare valoroase ale colecțiilor lor. Rolul acestora este același cu cel al ex-librisurilor sau al însemnărilor de pe primele pagini ale cărții, prin care proprietarul își manifesta dreptul asupra cărții. Datorită locului unde este așezat și eleganței lui, supralibrosul atrage atenția încă din momentul luării în mână a cărții.

Supralibrosurile, în general, sunt *stampate în negativ*, tip desen, de multe ori fiind aurite. Realizarea lor costa mai mult decât cea a ex-librisurilor, iar pentru așezarea lor, de multe ori, trebuia schimbată chiar legătura cărții. Doar prin secolul al XVII-lea apar acele legături de carte în care partea centrală este lăsată liberă tocmai pentru a putea fi stampat ulterior mai ușor supralibrosul. În primul rând costurile sunt cauza pentru care nu este înzestrată cu supralibros fiecare carte a unei colecții. Sámuel Teleki și-a înzestrat cu supralibrosuri proprii numai 621 de volume din cele 40.000 aflate în colecția sa. Prezența supralibrosului pe carte poate indica și faptul că pentru proprietar cartea respectivă are o importanță deosebită. Și din această cauză ar trebui dedicată mai multă atenție cărților care poartă aceste însemne.

Rezistența stampelor depindea de gradul de puritate a foiței de aur folosită de legător: o cantitate ridicată de argint sau cupru în aliaj provoca oxidarea rapidă și înnegrirea suprafeței aurite. Pentru acest procedeu se folosea pielea de vițel, capră și pergamentul, care se lăsa de obicei în culoarea sa naturală.

Stampa pozitivă, în relief, se făcea întotdeauna la rece și pielea de porc folosită mai ales în Germania se preta cel mai bine la această tehnică și nu era folosită la stampearea cu aur sau argint din cauza porilor mari.

De multe ori, cărțile însemnate cu supralibros poartă și ex-librisul aceleiași persoane, sau însemnarea lui pe foaia de gardă a cărții. Însă sunt și cazuri, când singurul semn din care se poate afla identitatea persoanei căreia i-a aparținut cartea este supralibrosul. Aceasta fiind o altă cauză pentru care consider a fi

deosebit de importantă studierea acestor însemne, și, pe cât posibil, identificarea lor.

Cercetătorul polonez Kazimierz Piekarski a încercat să facă o distincție între supralibrosurile de origine poloneză, distincție preluată mai târziu și de alți cercetători,¹ pe care o folosim și noi în cadrul acestei lucrări.

Cercetătorul polonez diferențiază *supralibrosul propriu* și *supralibrosul compus*.

Supralibrosul propriu este amprenta unei singure plăci gravate la cererea proprietarului cărții și conține oricare dintre următoarele elemente sau chiar mai multe dintre ele: numele, inițialele numelui, armele, marca, deviza. Este, deci, un semn strict individual, neputând servi decât persoanei pentru care a fost creat.

Supralibrosul compus este executat pe loc de legător la cererea cumpărătorului cu ajutorul uneltelor cu care fiecare atelier era dotat, reprezentând blazonul celor mai cunoscute familii princiare sau literele alfabetului aplicate una câte una pe scoarța cărții.

Din prima grupă face parte supralibrosul fondatorului Bibliotecii Teleki din Târgu-Mureș, contele Sámuel Teleki. El a folosit șapte supralibrosuri diferite. Dintre acestea, două au fost comandate, probabil, de tatăl său (1, 2) și apar doar pe o singură carte. Cel din anul 1742 se compune din numele și titlul nobiliar al proprietarului, formulă scrisă în limba latină. Cel din 1750 este formulat în limba maghiară și este compus din monograma numelui și a titlului nobiliar al lui Sámuel Teleki.

A treia variantă de supralibros a fost comandată de Teleki după întoarcerea din călătoria de studii efectuată în Europa (3), apărând doar pe o singură carte. Este format din monograma latină a numelui și a titlului nobiliar împreună cu anul executării legăturii cărții: 1766.

Celelate patru tipuri de supralibros au fost comandate special pentru bibliotecă și au mai multe variante. Toate au în componență blazonul familiei precum și numele și titlul nobiliar al colecționarului. Pe două dintre variante apare și deviza cancelarului, *DEUS PROVIDEBIT* (*Domnul să te aibă în grijă*), pe alte două, crucea mare a ordinului Sfântul Ștefan fondat de Maria Tereza în anul 1764, iar pe una singură și funcția pe care o avea la curtea imperială (4-7) (dimensiunile: 60mm x 50mm, 76mm x 40mm, 94mm x 62mm, 126mm x 76mm).

Despre supralibros propriu putem vorbi și în cazul semnului de proprietate exteriorizat al cancelarului austriac Wenceslav Anton Kaunitz-Rietberg (8-9). Teleki, cum am mai amintit, a scris pe foaia de gardă a cărților provenite din

¹ Maria Sipayllo, *Polskie superexlibrisy XVI-XVII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa, 1988, p. 18.

colecția cancelarului austriac atât numele acestuia, precum și data când aceste cărți au intrat în proprietatea sa: 12, 13 și 15 octombrie 1813.

Supralibrosul lui Kaunitz este prezent pe toate cărțile care i-au aparținut și au ajuns la Târgu-Mureș. Acesta are două variante. În fiecare variantă este prezent blazonul familiei, însă diferă atât chenarul în care este așezat, precum și modul de prezentare al blazonului.

Prima variantă este lucrată în amănunte, încadrată într-un chenar bogat ornamentat, de care este atașat și simbolul ordinului lânii de aur (57mm x 45mm). Coroana este încadrată între motivele ornamentale ale chenarului. A doua variantă este lucrată mai schematic, chenarul nu este închis în partea superioară, astfel coroana iese mai mult în evidență. Și aici regăsim simbolul ordinului lânii de aur (87mm x 75 mm).

Supralibrosul bibliotecarului imperial Adam Franz Kollar (1718-1783) este format din împletirea inițialelor numelui său (10-11). Teleki a scris numele proprietarului anterior pe foaia de gardă a cărții. Am găsit două variante de supralibros pe cărțile care aparțineau odată renumitului bibliotecar. Prima este încadrată de un chenar bogat ornamentat, (40mm x 36mm), iar a doua variantă este formată doar din inițialele numelui proprietarului (10mm x 11mm).

Exemplele de supralibrosuri proprii pot continua cu cele ale lui Paris zu Walkenstein et Trostburg² (anii 1700), om politic austriac, (12) sau Nicolas Joseph Foucault³ (1643-1721), secretar de stat și memorialist francez (13). Primul a folosit un supralibros bogat ornamentat: în centru se află blazonul familial, ținut de doi lei, deasupra blazonului este atașată o coroană, iar numele și titlul nobiliar al proprietarului este înscris în chenarul rotund care înconjoară elementul central al supralibrosului (75mm x 69mm). Însemnul de proprietate al lui Foucault este realizat din blazonul familial, un leu încoronat, încadrat între lujere florale stilizate deasupra cărora este așezată o coroană (96mm x 74mm).

Supralibrosul principelui saxon Christian I (1586-1591) (14) este compus din toate elementele însemnului exterior de proprietate: blazon, monogramă precum și anul aplicării acestuia pe carte. Elementul principal este blazonul principatului Saxon. În partea inferioară a blazonului se poate citi următoarea inscripție: *VON: GOTTES: GNAD: CHRISTIAN: HERZ: ZU SAX: V: CHURFURS*. În cartușul realizat deasupra blazonului sunt înscrise inițialele numelui și a titlurilor *C(HRISTIAN) H(ERZOG) Z(U) S(ACHSEN)*

² Deé Nagy Anikó, *A Teleki - Bolyai Könyvtár ex librisei*, Budapest – Kolozsvár, 2001, p. 83.

³ *Ibidem*, p. 57.

C(HURFÜRST), în cel așezat sub blazon este înscris anul în care supralibrosul a fost aplicat pe carte: 1591 (105mm x 60mm).

Pe coperta doi a cărții apare blazonul principatului Brandenburg. Din inscripție putem afla că acesta aparține soției principelui, principesa Sofia de Brandenburg (1568-1622):⁴ *SOFFIA: GEBOR: MARCK. Z: BRAN: HERZ: ZU CHURF ZU SAXEN: (...)* (103mm x 60mm).

Johann Christoph Heinrich Oedt (1702) (15) consilier aulic a folosit și el atât monograma și anul, cât și blazonul familial ca însemn de proprietate⁵ (40mm x 25mm).

Următorul supralibros prezentat intră în categoria supralibrosului compus (16). Pe coperta unu a cărții apare stema sacralului imperiu roman, pe coperta doi cea a principatului Saxoniei (90mm x 55mm, respectiv 88mm x 55 mm). Cartea a fost legată, probabil, la curtea princiară cu o ocazie mai deosebită, iar monograma proprietarului, precum și anul, au fost aplicate mai târziu de către un legător de carte (I.R.B. 1607). Interesant este faptul că, inscripția de sub blazonul imperial este în limba germană: *DES H[EILIGES] REM[ISCHE] KEISER[S]TUM WAPPEN*, (blazonul sacralului imperiu roman), iar cea de sub blazonul Saxoniei în limba latină (*INSIGNIA DUCEM ET ELECTO SAXO*) (însemnul ducelui și principelui elector saxon).

Un alt exemplu de acest fel (17): pe coperta unu apare acvila cu două capete a casei de Habsburg, pe coperta doi elementul principal din stema Saxoniei, iar monograma *D.L.S.* și anul 1604 au fost aplicate ulterior. Probabil, și în acest caz putem vorbi de legătură ornamentată cu cele două armuri, persoana aflată în spatele monogramei neavând nici o legătură cu casele princiare (82mm x 45mm, respectiv 82mm x 45mm).

Însemnele cu armurile familiilor princiare, regale, imperiale folosite între elementele decorative de pe legături nu arată întotdeauna, că membrii familiei respective ar fi fost cândva proprietarii tipăriturii respective. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea pentru atelierile de legătorie germane era ceva obișnuit să folosească ca ornament pentru cărțile legate ori armura casei princiare [de exemplu casa princiară Saxonă, (18) (78mm x 60mm) Habsburgică (19) (60mm x 50mm)], ori portretele contemporanilor renumiți, Luther și Melanchton (20)

⁴ Konrad von Rabenau, *Deutsche Bucheinbände der Renaissance um Jakob Krause Hofbuchbinder des Kurfürsten August I von Sachsen*, Bruxelles, 1994, pozele 90 și 96.

⁵ Deé Nagy Anikó, *op. cit.*, p. 72.

(155mm x 90mm). Ca urmare, aceste însemne nu sunt altceva decât ornamente și nicidecum însemne de proprietate.⁶

Există și situații în care cartea cu astfel de însemne a fost oferită în dar personalității al cărui însemn îl poartă, de exemplu lui Ferdinand al II-lea de Habsburg (1578-1637), rege al Boemiei și Ungariei, împărat al germanilor⁷ (21) (70mm x 55mm).

O lucrare de genealogie a familiei Lorraine dedicată văduvei ducelui de Lorraine are coperta împodobită cu blazonul combinat al familiilor Lorraine și Orleans (22) (44mm x 28mm). Acest însemn este un *supralibros de dedicație*. O altă carte, un compediu al istoriei Lorrainei, poartă blazonul familiei Lorraine înconjurat de două acvile (23) (38mm x 47mm). Un alt supralibros de dedicație este cel al infantului Spaniei, Don Carlos (24)⁸ (130mm x 81mm).

Un caz interesant de supralibros de dedicație este al celor două volume ale operelor complete ale lui Hipocrate, editate la Viena în limba latină și greacă. Legătura ambelor volume este împodobită cu acvila cu două capete a casei de Habsburg. Primul volum tipărit în anul 1743 este dedicat Mariei Tereza, al doilea volum tipărit în anul 1749 este dedicat soțului acesteia, Francisc de Lorraine (25) (82mm x 58mm).

Aceste tipuri de supralibrosuri sunt destinate a fi folosite o singură dată și nu pot fi folosite la marcarea unei colecții. Fierul care marca volumul a fost gravat special cu această ocazie în stilul sau moda epocii.

Un gen aparte de supralibros este *supralibrosul epitaf*.⁹ Pe una din cărțile din fondul Teleki am descoperit un supralibros reprezentându-l pe Carol al V-lea cu însemnele regale și stemele țărilor peste care a domnit, însoțite de următorul epitaf: *CAROLE IMORTALES DUBITANT HOMO // SISNE DEUSVE SUNT TUAS CEPTRA // HOMENNIS SED TUS FACTA DEI 1588*. (Carol, nemuritorii se îndoiesc, că sceptrul tău e al Dumnezeuului sau al Omului, a fost făcut de zei sau de oameni (1588) (26) (117mm x 81mm).

Cărțile erau marcate și de cei care nu aveau titluri nobiliare. Aceștia, neavând blazon familial, au fost nevoiți să inventeze însemne proprii care țineau loc de arme, sau foloseau monograma numelui. Identificarea persoanelor aflate în

⁶ *Die Kunst des Bucheinbandes vom Mittelalter bis zu Gegenwart. Ausstellung aus den Beständen der grazer Universitätsbibliothek*, Gestaltung und Katalog Werner Hohl, Graz, 1991, tabelul 27.

⁷ Otto Mazal, *Europäischen Einbandkunst aus Mittelalter und Neuzeit*, Graz, 1990, p. 96.

⁸ E. Lancevičius, *XV-XVIII. a Knygų Irišimai Lietuvos Bibliotekose. Lithuanian Library Bookbindings in the 15th-18th Centuries*, p. 108.

⁹ Konrad von Rabenau, *op.cit.*, fig. 40.

spatele acestor monograme este mult mai dificilă, deoarece aceste litere pot însemna atât numele proprietarului cât și deviza acestuia.¹⁰

În supralibrosul în formă de medalion al scriitorului József Inczedy (1688-1750) (27, 28) proprietarul își manifesta dreptul asupra cărții prin următoarea înscricție: *PEC*(UNIA) *BIB*(LIOTECAE) *INC*(LUDA) *F*(?) *J*(OSEPHUS) *I*(NCZEDY). El a folosit două feluri de supralibros: aceeași înscricție în chenarul diferit al medalionului. Prima variantă se regăsește în două mărimi (38mm x 38mm; 34mm x 34mm), iar a doua variantă într-o singură mărime (56mm x 54mm).

Folosirea monogramelor nu este specifică doar celor nenobili. Fondatorul bibliotecii, Sámuel Teleki a folosit și el monograma numelui împreună cu prescurtarea titlului nobiliar ca semn de proprietate exteriorizat. De asemenea, soția fondatorului bibliotecii Teleki, Susana Bethlen (1754-1797), folosea atât monograma cât și numele întreg împreună cu titlul nobiliar ca însemn de proprietate (29, 30).

La fel a procedat și baroneasa Kata Wesselényi (1735-1788), mătușa Susanei Bethlen (31, 32).

Tatăl lui Sámuel Teleki, Sándor Teleki (1679-1754), a folosit monograma numelui împreună cu prescurtarea titlului nobiliar, și în unele cazuri chiar și atributul de Senior (Idösb) (33, 34).

Mihály Teleki (1634-1690), om politic, cancelarul principelui Mihály I. Apafi, și bunicul fondatorului bibliotecii, și-a înscris numele pe coperta cărții împreună cu titlul nobiliar și anul în care a fost legată cartea, 1642 (35).

Sunt cazuri când anul în care a fost legată cartea apare pe coperta a doua, pe coperta unu fiind stampat doar numele sau monograma proprietarului. Acest procedeu s-a folosit și în cazul cărților legate pentru Kata Wesselényi și Sándor Teleki.

Mănăstirile foloseau însemne proprii pentru a marca cărțile aflate în bibliotecile lor. În colecția Teleki am găsit cărți provenite din două mănăstiri carthauziene: Olmütz (36) (58mm x 46mm) și Marbach (37) (45mm x 35mm), precum și din mănăstirea carmeliților din Viena (38) (64mm x 53mm). Ele au folosit atât stema mănăstirii cât și figura unui sfânt, cel mai probabil patronul / ocrotitorul ordinului, sau, pentru biblioteca mănăstirii din Olmütz, figura fecioarei Maria cu Pruncul în brațe. Cei din Marbach și Viena au aplicat și numele mănăstirii în chenarul rotund al supralibrosului.

Superiorii congregațiilor au însemne proprii care marchează cărțile din proprietatea lor. De exemplu, abatele din Kremsmünster, Alexander al III-lea

¹⁰ Helmuth Helwig, *Handbuch der Einbandkunde*, II, Band, 1954, p. 341.

Fixmiller (1731-1759)¹¹ folosește drept supralibros blazonul familiei întregit cu însemnele preoțești și monograma numelui împreună cu titlul preoțesc, cât și anul în care cartea respectivă a intrat în colecția sa: 1751, A[LEXANDER] F[IXMILLER] A[BT] [VON] C[REMISANENSIS] (39) (58mm x 43mm).

Un alt gen interesant de supralibrosuri sunt cele care reprezintă stema unui oraș. În colecția lui Sámuel Teleki am găsit mai multe cărți având ca însemn blazonul orașului Amsterdam.¹² În biblioteca din Târgu-Mureș am găsit două variante ale stemei acestui oraș. Una dintre variante este prezentă în colecția Teleki în două mărimi (40) (136mm x 96mm, respectiv 97mm x 72mm). A doua variantă apare doar pe o singură carte (41) (56mm x 36mm). Majoritatea acestor cărți au fost oferite de școală elevilor studioși la terminarea anului școlar. Unele cărți poartă blazonul orașului doar pentru că au fost tipărite acolo, sau au fost dedicate personalităților orașului.

Aceeași concluzie o putem trage și în cazul celorlalte cărți care poartă pe legătura lor stemele diferitelor orașe: Rotterdam¹³ (42) (64mm x 49mm) și Gouda¹⁴ (43, 44) (57mm x 72mm, 61mm x 75 mm), Utrecht¹⁵ (45) (50mm x 47mm).

Școlile au folosit și diferite simboluri legate de învățământ. Minerva a fost patroana universității din Leiden,¹⁶ figura ei apărând și pe legătura cărților (46) (90mm x 55mm).

O reprezentare a Minervei este folosită ca supralibros și de școala din La Haye (47-50). Cele patru supralibrosuri folosite diferă atât prin mărime, cât și prin reprezentarea personajului principal și a atributelor ce o însoțesc (117mm x 72mm, 132mm x 80mm, 125mm x 80mm, 154mm x 95mm).

Aceste însemne folosite de școli (stemele orașelor, figuri mitologice), probabil, nu au avut rolul de a marca cărțile bibliotecii școlii respective, ci de a particulariza cărțile oferite în dar. Aceste supralibrosuri pot fi numite *supralibrosuri de donație*.

În colecția Teleki am găsit un singur supralibros care a fost folosit de școală. Este cel al colegiului de la Sibiu, care a folosit ca semn de proprietate și are reprezentată monograma împreună cu anul intrării cărții în colecția școlii. (51)

¹¹ *Die Kunst des Bucheinbandes...*, tabelul 28.

¹² Jiří Londa, *Europäische Stadtwappen*, Balzers, 1969, p. 96.

¹³ *Ibidem*, p. 218.; E. Lancevičius, *op. cit.*, p. 92.

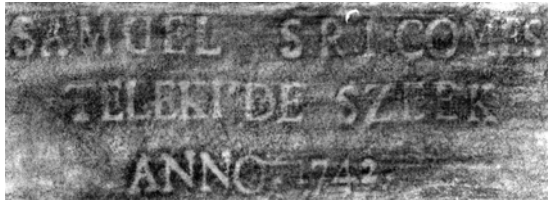
¹⁴ Ottfried Neubecker, Wilhelm Reutzmann, *Wappenbilder Lexikon*, Battenberg Verlag, München, 1974, p. 36.

¹⁵ P. Van Huisstede, J. P. J. Brandhorst, *Dutch Printer`s Devices 15th-17th century*, vol. I. Nieuwkoop, 1999, il. nr. 1775.

¹⁶ *Ibidem*, p. 427.

Scopul acestei lucrări nu se vrea o prezentare exhaustivă a supralibrosurilor păstrate în biblioteca lui Sámuel Teleki, ci mai mult o încercare de a atrage atenția celor care lucrează cu cartea veche asupra rolului pe care supralibrosurile, indiferent de tipul lor, îl au în istoria cărții.

ANEXA

2.

1.

3.

4.

5.

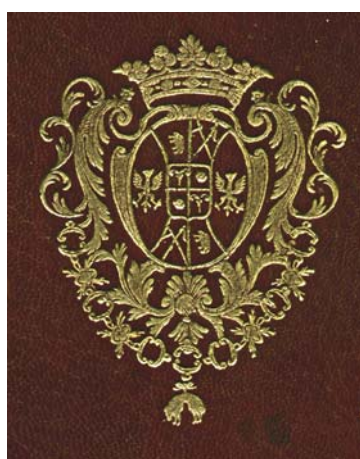
6.

7.

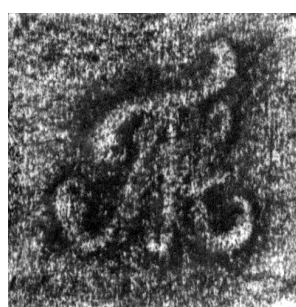
8.

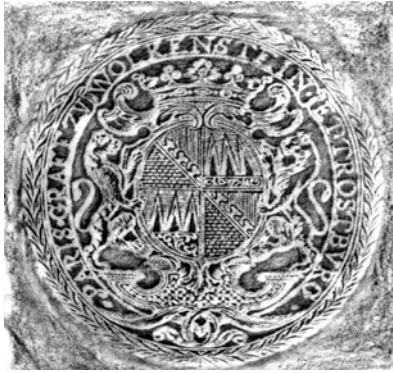
9.

10.

11.

12.

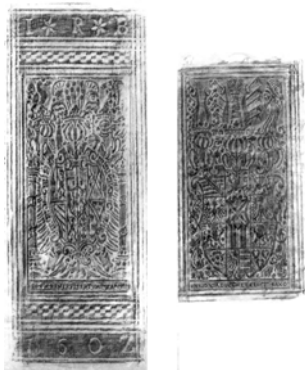
13.

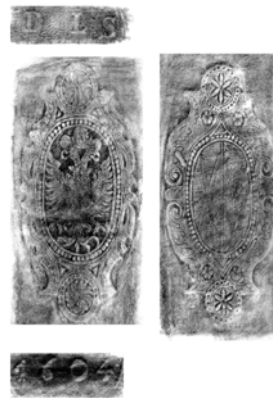
14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21

22.

23.

24.

25.

26.

27.

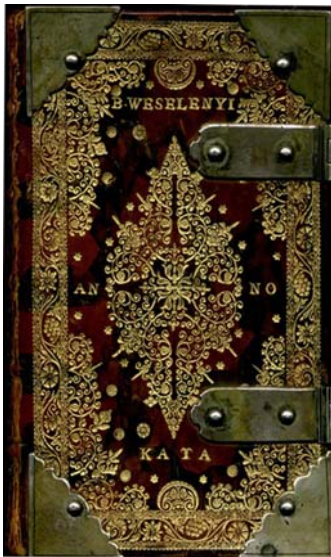
28.

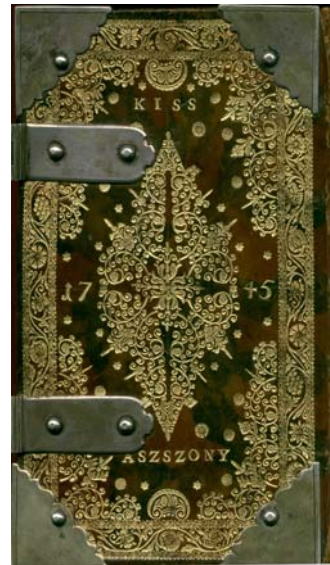
29.

30.

31a

31b

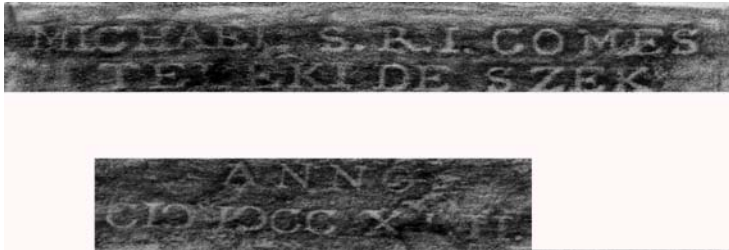
32.

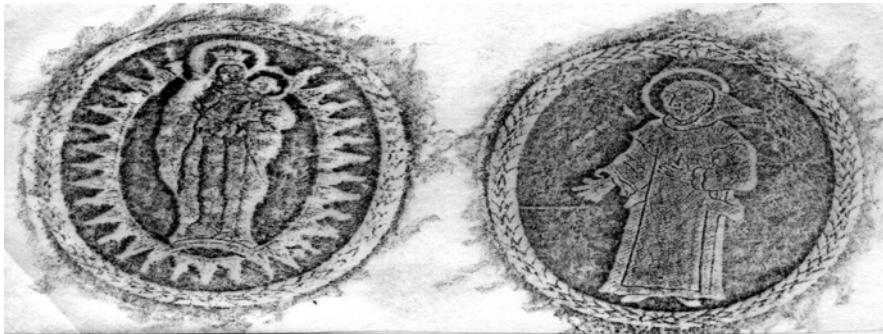
33.

34.

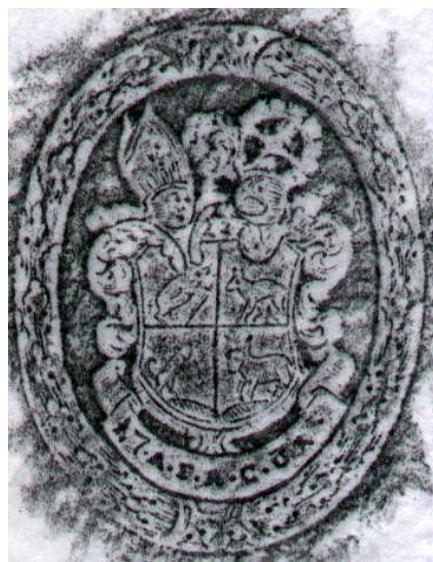
35.

36.

37.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

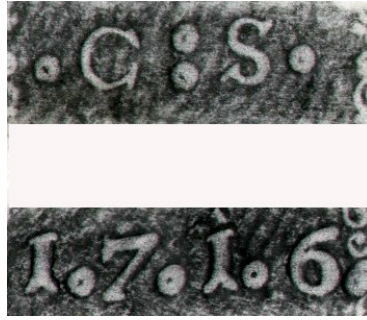
48.

49.

50.

51.

Super Libros from Teleki Collection

Abstract

Super libros, as a sign of property, is considered to be an important document, both from an artistic, but also from a historical point of view. It is printed on a book's binding and „tells” us about the age of the book, about its circulation, about its owner's social condition etc.

There are about 160 such „owners” – both private persons and communities – that can be found in the Teleki-Bolyai collection, and some of them are using more than one mark of property. Thus, there are over one thousand books that wear this sign of property. Among the most famous owners, we may mention Franz Adam Kollar, librarian at the Royal Library from Vienna; the Austrian chancellor, prince Wenzel Anton Kaunitz-Rietberg; József Inczédy, the writer etc.

The paper deals with the presentation of those super libros, from different points of view: artistic value, historical and bibliophile importance, heraldic aspects etc.